

Ekonomistit asialla

KOKEMUKSIA RUOTSIN TUTKIJAKOULUTUKSEN UUDISTUKSESTA

Vuonna 1969 Ruotsissa toteutettiin suuri tutkijakoulutusuudistus. Lisensiaattitutkinto ja vanha tohtorintutkinto korvattiin uudella tohtorintutkinolla, mihin väitöskirjan ohella kuului tohtorikoulutusohjelman suorittaminen. Tavoitteena oli lisätä tutkijakoulutuksen suorittaneiden määrää sekä lyhentää keskimääräistä valmistumisaikaa siten, että tohtorintutkinto suoritettaisiin noin neljässä vuodessa suoraan perustutkinnon jälkeen, jolloin uuden tohtorin keski-ikä olisi noin 28 vuotta. Uuden tohtorinväitöskirjan pituus oli tarkoitus rajoittaa korkeintaan 160 sivuun. Naisten osuutta tutkijakoulutuksessa haluttiin lisätä. Sitten väitöskirjan pituusrajotuksista on luovuttu, ja vuoden 1985 jälkeen lisensiaattitutkinto on uudelleen otettu käyttöön.

Eskil Wadensjö on tutkinut tutkinnonuudistuk-

sen vaikutuksia kansantaloustieteessä (*Ekonomisk debatt* 4/1990). Väitöskirjojen lukumäärä on uudistuksen jälkeen noussut, mutta kasvaneisiin jatko-opiskelijamääriin verrattuna nousu ei ole suuri. Tohtoreiksi ei taloustieteessä tulla sen nuorempina kuin aikaisempinakaan vuosikymmeninä: keski-ikä on pysynyt 35 vuoden vaiheilla. Naisten osuus taloustieteen tohtoreista on tosin noussut, mutta prosenttiluku on pysynyt 10 prosentin alapuolella. Väitöskirjojen pituus on tosin lyhentynyt, mutta keskipituus on ylittänyt 160 sivua varsin selvästi. Artikkeliväitöskirjat ovat edelleen harvinaisia. Uudistuksen alkuperäiset tavoitteet on saavutettu lähinnä siinä, että kansantaloustieteen väitöskirjat kirjoitetaan nykyisin pääsääntöisesti englanninkielellä ja että vastaväittäjät haetaan yleensä oman yliopiston tai korkeakoulun ulkopuolelta.

KANSANTALOUSTIETEEN TOHTORIOHJELMISTA KESKUSTELLAAN YHDYSVALLOISSA

Suomesta katsottuna yhdysvaltalainen kansantaloustieteen jatkokoulutus näyttää hyvin järjestetyltä ja tehokkaalta. Se näyttäisi tarjoavan hyvän teoreettisen ja metodisen pohjan tieteellisen työn tekemiseen, minkä vuoksi se on toiminut innoitteena kotimaisen jatkokoulutuksen (KAVA) järjestämiselle. Paikan päällä tilanne ei näytä ruusuiselta, koska sikäläinen kansantaloudellinen yhdistys (AEA), on asettanut työryhmän selvittämään koulutuksen tilaa. Ryhmän työn alustavia tuloksia esiteltiin *American Economic Review*-lehden viime toukokuun numerossa.

Työryhmä oli selvittänyt aineen yliopistollisten opettajien, opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden mielipiteitä. Huomattava osa (enemmistö opettajista ja opiskelijoista) pitää tohtoriohjelmien uudistamista välttämättömänä. Varsin keskeiseksi osoittautui ohjelmien vaatimien metodisten valmiuksien opettelu ja luovuuden välinen ristiriita: ohjelmien

katsottiin painottavan menetelmiä luovuuden kustannuksella.

Yhtä lailla työryhmä hämmästeli sitä, että kursien ei katsottu johdattavan riittävän tehokkaasti itsenäiseen tutkimustyöhön eikä reaalia maailman ongelmien erittelyyn. Meiltä katsottuna varmasti yllätyksellistä oli, että suurin osa väitöskirjan tekijöistä ei tunne saavansa riittävää ohjausta vaan pakertaa ypyöksiin täsmällistä tutkimusongelmaa etsien ja täsmentäen. Toisaalta monien suomalaisten tohtoriopiskelijoiden kokemusten perusteella siellä toimi hyvin kommentoinnille luotu instituutionaalinen järjestelmä: väitöskirjan tekovaiheessa on säännöllisesti esiinnyttävä seminaareissa. Ohjelmassa suoritettavan kirjoitustyön määrää ei kuitenkaan tule liioitella. Työryhmän keräämien tietojen mukaan kurssivaiheen (kaksi ensimmäistä vuotta) aikana vaaditaan keskimäärin 2–3 esseen laatiminen. Tätä pidettiin liian vähäisenä. Myös käytän-

nössä vaadittavan työn ja opetuksen välillä havaittiin ristiriitoja, mutta se ei liene uutta auringon alla.

Mielenkiintoinen delta jäi sisältyi *T. Paul Schultzin* (työryhmän jäsen) puheenvuoroon: kansantaloustieteen tohtoreiden reaalipalkat ovat USA:ssa

70-luvun alun tasolla aivan kuten työläistenkin. Kyselyn tulokset olivat osin niin hälyttäviä, että *Robert Solow* epäili kommentissaan kritiikin kohdistuvan itse asiassa kansantaloustieteeseen, ei niinkään tohtoriohjelmiin.

KAUPUNKILIITON TOHTORIOHJELMAAN 60 HAKIJAA

Kaupunkiliiton tohtorikoulutusohjelma alkaa syksyllä 1990. Ohjelmaan on hakenut 60 ihmistä, joista tarkoitus on ottaa mukaan 10–15 jatko-opiskelijaa. Pääsykoe pidetään syyskuussa.

Kaupunkiliiton tarkoituksena on tarjota mahdollisuus jatko-opiskeluun ja tutkimukseen kuntien ja kaupunkien ja kunnallisjärjestöjen palveluksessa oleville ihmisille. Lähinnä ohjelma on tarkoitettu hallinto-, talous- ja oikeustieteilijöille.

Järjestö tähtää siihen, että ohjelman avulla voitaisiin koota tiivis tutkimusryhmä, jonka projektit tuottaisivat uutta tietoa alan ongelmista.

Ainoa sisällöllinen rajoitus on, että tutkimuksen

pitää käsitellä kunnallisproblematiikkaa. Esimerkiksi taloustieteilijän täytyy siis pitäytyä kunnallistalouteen.

Tieteellinen vastuu ohjelmasta on Åbo Akademiin. ÅA:ssa siitä vastaa professori *Christer Ståhlberg*. Kukin opiskelija jatkaa kuitenkin siinä yliopistossa tai korkeakoulussa, jossa itse haluaa.

Kaupunkiliiton rooliin kuuluu tarjota ohjelman vaatimat resurssit, mm. vastata opetuksen kustannuksista.

Jatkossa järjestö pyrkii järjestämään myös apurahoja opiskelijoita varten. Nyt virkavapausongelmien ratkaiseminen on työnantajan vastuulla.

NAISEKONOMISTIEN VERKOSTO TOIMINUT 10 VUOTTA

Seitsemänkymmentä naisekonomistia kokoontui 5. 6. 1990 tavanomaista juhlallisemmissa puitteissa seminaariinsa Suomen Pankin juhlahuoneistossa. Tuolloin tuli kuluneeksi lähes päivälleen kymmenen vuotta siitä kun 20 naisekonomistia kokoontui Kansallis-Osake-Pankin tiloihin tavoitteena perustaa naisekonomistien verkosto toisiinsa tutustumista ja ammattitaidon kohottamista varten. Kysymykseen »miksi pelkästään naisia?», vastasi ensimmäisen kokouksen organisoija *Annika Nyström* tuolloin seuraavalla, edelleen pätevällä tavalla: »Siksi, että meillä on jo foorumeita ekonomistien kanssakäymiselle: Kansantaloudellinen Yhdistys, Taloustieteellinen seura, Ekonomiska Samfundet. Nyt on rajoitettu naisekonomisteihin, jotka usein jäävät keskustelutilaisuuksien ulkopuolelle nimenomaan sen takia että ovat naisia. Tätä tilaisuutta voidaan pitää vastapainona erilaisille saunatilai-

suuksille — kuten Suomen Pankin saunaseminaarille —, jotka tehokkaasti sulkevat pois naiset.

Vaikka naisekonomistit syntyivät samoihin aikoihin kuin naisliike oli Suomessa voimistunut ja monet olivat mukana esim. Unionissa, naisekonomistien toimintaa ei motivoinut ainakaan tietoisesti feminismi tai naisnäkökulman etsiminen taloustieteeseen. Sensijaan tunnettiin kenties yksinäisyyttä ja arkuutta miesvaltaisilla työpaikoilla ja koko miesvaltaisessa ekonomistiyhteisössä. Koettiin, että myös ammattiasioista on helpompi keskustella naisten kesken.

Aiheet, joita on käsitelty tapaamisten yhteydessä ovat siten olleet pääasiassa »yleisiä»: on käsitelty rahoitusmarkkinoita, suhdanne-ennusteita ja talouspolitiikkaa, tuottavuutta, verouudistusta, säästämistä, integraatiota jne.

Motivaatio toiminnalle on pysynyt samana. Eri-

tyisesti halutaan tarjota yhdysrenas ja kontakteja uusille naisekonomisteille ja -opiskelijoille, joita kansantaloustieteessä edelleen on varsin vähän. Toiminnan luonteeseen on kuitenkin ehkä tullut lisääntyvästi »naisnäkökulmaa»: Keskusteluissa analysoidaan avoimemmin kriittisesti miesten dominanssia ja viime aikoina on haluttu ottaa esille erityisesti naisten kannalta tärkeitä aiheita. Niinpä juhlaseminaarin aiheena oli »Työmarkkinat 1990-luvulla — mitä vaikutuksia naisten taloudelliselle asemalle?» Esitelmöitsijäksi oli saatu fil.lic. *Christina Jonung* Lundin yliopistosta. Valmistellun puheenvuoron piti KTT *Tuire Santamäki* (TTT).

Naisekonomistit on avoin ryhmä, johon kuuluu

lähinnä kansantaloutta opiskelleita tutkijoita ja ekonomisteja yliopistoista ja korkeakouluista, tutkimuslaitoksista, järjestöistä, tilastokeskuksesta, pankeista, Suomen Pankista, valtiovarainministeriöstä ja vastaavista. Yhteensä postituslistalla on tällä hetkellä hieman alle sata nimeä. Osallistuminen tapaamisiin, joita pidetään 4—5 kertaa vuodessa, on varsin vilkasta — yleensä noin 20—40 henkilöä. Ryhmällä ei ole organisaatiota. Edellisessä kokouksessa päätetään seuraavan kokouksen aihe ja vastuuhenkilö. Mukaan toimintaan pääsevät ilmoittautumalla kaikki halukkaat naisekonomistit tai siksi aikovat. Lisätietoja saa mm. *Sinikka Salolta* Suomen Pankista puh. 90-1831.

VII TALOUSTUTKIJOIDEN KESÄSEMINAARI JYVÄSKYLÄSSÄ

Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitos järjesti kesäkuun puolivälissä seitsemännen kesäseminaarin. Poikkeuksellisen aikaisesta ajankohdasta huolimatta seminaari keräsi jälleen runsaasti osallistujia eri ekonomistiyhteisöistä. Plenum-esitelmää oli tällä kertaa kaksi: professori *Erkki Koskelan* (HY) kotimaista säästämistä, rahoitusmarkkinoita ja veropolitiikkaa käsitellyt avausesitelmä sekä seminaa-

rin päätöksenä *Jukka Pekkarisen* (TTT) selvitys Suomen talouspolitiikan muutoksesta ja pysyvyydestä. Kansantaloudellisista esitelmistä julkistaloutta sekä avotaloutta ja integraatiota käsitelleet selvitykset olivat runsaslukuisimpia, kun taas liiketaloudellisissa selvityksissä erityisesti systeemit ja tietojenkäsittely sekä laskentatoimeen liittyvät kysymykset tulivat tänä vuonna parhaiten esille.

PELIMIEHIÄ JA -NAISIA OTANIEMESSÄ

Differentiaalipelien ja sovellusten neljäs kansainvälinen symposium järjestettiin Teknillisessä korkeakoulussa 9.—10. elokuuta 1990. Ohjelmakomitean puheenjohtajana toimi *Raimo P. Hämäläinen* (TKK) ja jäseninä *Tamer Basar* (USA), *Geert Jan Olsder* (Hollanti) ja *Boleslaw Tolwinski* (USA). *Harri Ehtamo* (TKK) hoiti ansiokkaasti koordinaattorin tehtävät. Tilaisuuteen osallistui 90 tutkijaa 20 maasta.

Esitelmää pidettiin kuutisenkymmentä. Ne olivat tällä kertaa sovelluspainotteisia. Tutkimuskohteet ulottuivat ilmataistelujen ja robottien ohjauksen mallintamisesta sähkön hinnoitteluun, happaman sateen vähentämiseen ja liikenteen suunnitteluun. Teoreettisemmat esitykset käsitelivät pelien ratkai-

sujen laskentaa. Itse teorian kehittämisessä vallitsee jonkinlainen suvantovaihe. Differentiaalipelien harrastajien ja klassisen peliteorian asiantuntijoiden saaminen samaan konferenssiin ei tälläkään kertaa onnistunut hyvistä yrityksistä huolimatta. Yhteistoiminnan puutteesta kärsivät varmasti molemmat osapuolet.

Itäisin pelattiin sosiaalisia pelejä. »Euroviisujen» voitto meni Italiaan, saappaanheiton mestaruus tuli Suomeen mutta kyykän tuloksia puidaan varmaan vielä pitkään seuraavissakin kokouksissa. Konferenssitradition turvaamiseksi perustettiin yhdistys *International Society for Dynamic Games*, jonka puheenjohtajaksi valittiin *Tamer Basar*.

VATUN JOHTO MIEHITETTIIN

Pitkä spekulointi Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (Vattu) johdon nimityksistä päättyi kesällä.

Vatun ylijohtajaksi on nimitetty *Reijo Hjerpe*, joka on toiminut Brysselissä Suomen EY-suurlähetystössä.

Lisäksi laitokselle on nimitetty kolme tutkimusjohtajaa, *Heikki Loikkanen*, *Seppo Leppänen* ja *Iikko B. Voipio*.

Vattu aloittaa toimintansa itsenäisenä tutkimuslaitoksena 1. lokakuuta 1990, jolloin Tasku ja valtiovarainministeriön suunnittelusihteeristö lopettavat toimintansa.

Vattuun siirretään myös muutamia virkoja vm:n hallinnon kehittämisosastolta ja kansantalousosastolta.

Laitoksen tutkimusalueita ovat aikaisempien kaavailujen mukaisesti julkinen talous, tukipolitiikka ja verotus sekä kansantalouden pitkän aikavälin tutkimus.

Vattua valvoo johtokunta, jota vetää valtiovarainministeriön valtiosihteeri.

Tutkimuskeskuksen yhteyteen perustetaan myös tutkimusneuvosto, jonka tarkoitus on edustaa eri sidosryhmiä.

VILKASTA LIIKENNETTÄ URAVÄYLILLÄ

Ekonomistien työmarkkinoilla on tapahtunut viime viikkoina paljon. Tapahtumat fokuoivat Suomen Pankkiin, joka on sekä luovuttanut että saanut ihmisiä.

Tutkimusohjaaja *Matti Virén* on heinäkuun alusta lähtien valittu Turun yliopiston kansantaloustieteen professoriksi. Käytännössä hän siirtyy Turkuun vasta vuodenvaihteessa, sillä hän on saanut virkavapautta Suomen Pankissa hoitamiensa projektien loppuunviemistä varten. Projektiohjaaja *Pertti Haaparanta* on puolestaan siirtynyt keskuspankista Helsingin kauppakorkeakoulun kansantaloustieteen apulaisprofessoriksi. Viran erityisala on kansainvälinen talous. *Sinikka Salo* siirtyi keväällä ETLAsta tutkijaksi Suomen Pankin rahoitusmarkkinaosastolle. *Pekka Sutela* on jättänyt taakseen lehtoraatin Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitoksella ja tullut Suomen Pankin idänkaupan osastolle erityisasiantuntijaksi. Sutela on nimitetty kahden vuoden kaudeksi. Hänen vastuullaan on Neuvostoliiton ja sosialististen maiden tutkimus ja seuranta. *Tarja Heinonen* Suomen

Pankin markkinaoperaatioiden osastolta puolestaan siirtyy syyskuussa markkinoiden toiselle puolelle Postipankkiin. *Esko Aurikko* on vaihtanut vuoden ajaksi keskuspankkia, Suomen Pankin keskuspankkipolitiikan osastolta tutkimusjohtajaksi vastaperustettuun Namibian keskuspankkiin. Toimi liittyy Kansainvälisen valuuttajärjestön avustushjelmaan. *Matti Pohjola* aloitti ETLA:n tutkimusohjaajana 1. elokuuta. Pohjolan edellinen vakinainen työnantaja oli TTT, joskin edellisen vuoden hän hoiti vt:nä kansantaloustieteen professuuria Helsingin yliopistossa. Pohjola kertoo, että hän keskittyy edelleen työelämän suhteiden ja ympäristökysymysten tutkimukseen.

Eva Liljebloom taas otti kesällä vastaan 3-vuotisen professorinviran Tukholman kauppakorkeakoulussa. Liljebloom hoiti aikaisemmin kansantaloustieteen, erityisesti yrityksen taloustieteen, professuuria Helsingin Hankenilla. Liljebloom aikoo Tukholmassa jatkaa tutkimuksiaan osakekurssien aikasarjaominaisuuksista.

OPTIMAALISTA VEROTUSTA KANSAINVÄLISILLE MARKKINOILLE

Vaikka suomalaisten kansantaloustieteilijöiden artikkeleita näkyy kansainvälisten aikakauskirjojen

sivuilla nykyään varsin usein, kansainvälisille markkinoille suunnattujen kokonaisten kirjojen julkai-

semiseen tutkijoiden taidot tai puhti eivät ole riittäneet. Siksi sellaisen ilmestyminen on enemmänkin kuin uutisen arvoinen asia.

Matti Tuomalan kirja *Optimal Income Tax and Redistribution* on äskettäin ilmestynyt arvostetun oxfordilaisen tieteellisten kirjojen kustantajan *Clarendon Pressin* julkaisemana. Kustantaja mainos-

taa kirjaa kattavana katsauksena optimaalisen verotuksen teoriaan, jossa käydään läpi teorian tausta ja keskustellaan sen tärkeimmistä laajennuksista. Kirja soveltunee parhaiten jatko-opiskelijoiden ja vartuneiden tutkijoiden käyttöön.

Kirjan kirjoittaja Matti Tuomela pitää hallussaan professorin tuolia Jyväskylän yliopistossa.

EKONOMISK DEBATT — VUODEN 1990 AMMATTILEHTI

Ruotsalaisten ammattilehtien etujärjestö *Factu* on antanut kunniamaininnan *Årets facktidsning 1990* viidelle lehdelle. Voittajaksi julistettiin aikakauskirja *Forskning och Framsteg*, mutta joukkoon pääsi myös sikäläisen kansantaloudellisen yhdistyksen julkaisema *Ekonomisk Debatt*. Tuomaristo perusteli kunniamainintaa seuraavin sanoin:

»Laadukasta taloudellista informaatiota yksin-

kertaisessa mutta mielenkiintoisessa muodossa, missä tekstiasuun on kiinnitetty huomiota. Painoasu on vuosien myötä parantunut ja on nyt selkeä ja johdonmukainen. Artikkeleiden ajankohtaisuus, lukijoiden kommentit, kirjoittajien repliikit sekä huolellisesti laaditut kirjallisuuskatsaukset tekevät aikakauskirjasta elävän foorumin kansantaloudelliselle keskustelullemme.»

PITUUSKASVU JA KANSANTALOUS

Pienikokoiset voivat unohtaa kompleksinsa, sillä ihmisen pituuden ja eliniän välillä näyttää vallitsevan negatiivinen riippuvuus: pätvät elävät keskimäärin pitempään kuin pitkät.

Dennis D. Miller luettelee tästä monia esimerkkejä *Challenge*-lehden tuoreessa numerossa (May/June 1990). Okinawan asukkaat ovat japanilaisista pienimpiä mutta samalla pitkäikäisimpiä. Pakistanin hunza-heimon tiedetään olevan poikkeuksellisen pienikokoista ja pitkäikäistä kansaa. Niistä Yhdysvaltain presidenteistä, joiden päivä on päättynyt luonnollisen kuoleman kautta, alle 180-senttisten keskimääräinen kuolinikä oli 80.2 vuotta kun taas tätä pitempien presidenttien elämä oli sammunut keskimäärin 68.5 vuoden iässä.

Naisten keskimääräinen elinikä on tunnetusti miesten elinikää pitempi, mikä saattaa johtua siitä, että naiset ovat keskimäärin miehiä lyhyempiä. Clevelandin Cuyhogan läänin laajan aineiston mukaan alle 165-senttiset miehet ja naiset kuolivat keskimäärin samanikäisinä, kun taas tätä kookkaampien kohdalla miesten elinikä oli jonkin verran naisten elinikää pitempi.

Epidemiologit ovat löytäneet useita mahdollisia syitä, jotka saattavat selittää havaitun käänteisen riippuvuuden koon ja eliniän välillä. Miller arvelee, että myös taloudellisilla tekijöillä saattaa olla vaikutusta. Suurikokoiset nimittäin ansaitsevat keskimäärin enemmän kuin pienikokoiset. Jos suurempiin tuloihin liittyy enemmän vastuuta ja huolia, silloin stressi altistaa suurikokoiset pienikokoisia useammin erilaisille sairauksille.

Ihmisten kokojakaumalla on muitakin taloudellisia seurauksia. Esimerkiksi kookkaat, jotka maksavat enemmän eläkerahastoihin mutta elävät lyhyemmin, subventoivat pienikokoisia, jotka maksavat vähemmän mutta elävät pitempään. Seuraako tästä, että eläkemaksut pitäisi porrastaa pituuskasvun mukaan? Vai pitäisikö pienikokoisten järjestäytyä naisliikkeen tavoin tulo- ja urakehityksessä ilmenevän kokodiskriminoinnin vastustamiseksi?

Koska missään ei ole voitu osoittaa, että suurikokoiset olisivat muita älykkäämpiä tai tuottavampia, pienikokoisuuden yleistymisestä saattaisi seurata monia kansantaloudellisia hyötyjä. Rajoitetut

resurssit riittäisivät enempään, kun jokainen käyttäisi vähemmän kaloreita, pienempiä vaatteita ja pienempää tilaa. Eläinkokeet antavat rohkaisevia tuloksia siitä, että pituuskasvuun voidaan vaikut-

taa. Niiden mukaan hiiret, joita kasvuaikana pidetään rajoittavalla mutta oikealla dieetillä, jäävät pienemmiksi ja elävät hyvinvotettuja tovereitaan pitempään.

POHJOISMAAT JA EUROOPPA 1992

Center for Economic Policy Researchin (CEPR), *Centro Interuniversitario di Studi Teorici per la Politica Economica* ja Italian teollisuusliiton viime maaliskuussa järjestämässä konferenssissa keskusteltiin Euroopan integraation vaikutuksista elinkeinoelämän rakennemuutokseen.

Esillä oli myös Efta-maiden asema. *Victor Normanin* (Bergen) mukaan teoriassa integroituminen yhteismarkkinoihin tuottaa Efta-maille merkittäviä taloudellisia etuja juuri näiden maiden pienuuden vuoksi. Mutta koska nämä maat ovat hyvin avoimia ja ennestäänkin sitoutuneet vapaakauppaan, suhteellisten etujen pitäisi varsinkin teollisuustuotteiden osalta jo nyt olla käytössä.

Norman esitti Norjaa ja Ruotsia koskevia ekonometrisia tuloksia, jotka viittaavat siihen että tehdasteollisuuden EY-integraatiosta koituvat potentiaaliset skaala- ja kilpailuedut olisivat verraten vaatimattomia. Sitävastoin palvelusektorin integroitumisesta kansantaloudelle koituvat edut olisivat varsin merkittäviä.

Ruotsin ja Norjan työvoimakustannukset eivät Normanin mukaan poikkea niin paljon tärkeimpien EY-maiden työvoimakustannuksista, että niiden perusteella voisi odottaa suuria muutoksia näiden maiden suhteellisissa eduissa. Tässä tosin on toi-

mialakohtaisia eroja. Joillakin toimialoilla yhdenmisyminen Euroopan Yhteisöön saattaisi lisätä protektionismia suhteessa EY:n ulkopuolisiin maihin, mikä vähentäisi EY-integraatiosta saatavia hyötyjä.

Keskustelussa *Carl Hamilton* (Tukholma) *John Whalley* (Western Ontario) ja *Peter Holmes* (Sussex) epäilivät sitä, voisiko ETA-neuvottelut johtaa kovinkaan merkittäviin kokonaistaloudellisiin hyötyihin. Vaikka yhdenmisyyspyrkimykset olisivatkin pitkälti poliittisia, niistä voi Normanin mukaan kuitenkin seurata se hyöty, että näin voidaan torjua jatkuvasti esiin nousevat paineet eri toimialojen suojaamiseen ulkomaiselta kilpailulta.

Whalley kiinnitti huomiota Efta-maiden maatalouspolitiikkaan, joka on selvästi EY:n yhteistä maatalouspolitiikkaa protektionistisempi. Hän piti hyvänä sitä, että lähentyminen EY:öön tulee tältä osin vähentämään protektionismia. Normanin mukaan Efta-maat hyötyisivät vieläkin enemmän, mikäli ne luopuisivat maatalouden suojauksesta kokonaan. Hän arveli, että maatalouden edunvalvojat tulevat mahdollisesti jossakin vaiheessa ajamaan sitoutumista EY:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan, koska se sentään takaisi jonkinlaisen protektionismin jatkumisen. (*CEPR Bulletin* April/June 1990)

SADAN VUODEN TUOTTAVUUSEROT

Neoklassisen teorian mukaan maiden välisten tuottavuuserojen pitäisi ajan mittaan hävitä, sillä jos niitä esiintyisi, silloin olisi olemassa käyttämättömiä voitonmahdollisuuksia. Talusteorian viimeaikainen kehitys tekee kuitenkin ymmärrettäväksi sen, että pitkäaikaisiakin eroja tuottavuuden tasossa tai sen kasvuvauhdissa voi esiintyä syistä, jotka liittyvät sellaisiin tekijöihin, kuten epätäydelliseen

kilpailuun ja koulutuksen tason positiivisiin ulkoisvaikutuksiin.

Tämän kaltaiset kysymykset nousivat esiin CEPR:n tuottavuuskonferenssissa Lontoossa viime keväänä. Kokouksessa esitettiin myös Pohjoismaiden välisiä tuottavuusvertailuja.

Pohjoismaiden osalta aikasarjat näyttävät tukevan neoklassista konvergenssihypoteesia, joskin

tuottavuuserojen häviäminen on vienyt hyvin pitkän ajan. *Olle Krantzin* (Lund) tutkimuksen mukaan Tanskan kansantalouden tuottavuus oli viime vuosisadan jälkipuoliskolla selvästi korkeampi kuin Ruotsissa, ja tuottavuusero säilyi aina 1930-luvulle saakka. Sen jälkeen Tanskan tuottavuuden kasvu jäi moneksi vuosikymmeneksi jäl-

keen Ruotsin kehityksestä, kunnes 1980-luvulle tultaessa tuottavuuserot näiden kahden maan välillä jälleen tasoittuivat. Suomen kansantalouden tuottavuus oli pitkään alempi kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Välimatka alkoi kuitenkin supistua jo 1930-luvulla, ja kiinniotto tapahtui 1980-luvulla. (*CEPR Bulletin*, April/June 1990)

VIENTIPALKINTO TIETEELLISELLE LAITOKSELLE?

Suomalaisen perinteen näkökulmasta tuntuu täysin vieraalta ajatus, että Tasavallan Presidentin vientipalkinto voitaisiin myöntää tiedettä edustavalle instituutiolle.

Joissakin muissa maissa tällainen ajatus ei ole vieras. Englannissa vientipalkintoja on jaettu jo 25 vuotena. Juhlavuonna 1990 *The Queen's Award for Export Achievement* myönnettiin kaikkiaan 126 ansioituneelle viejälle. Palkinnon saajien joukossa oli kolme akateemista instituuttia, Stirlingin yliopistoon kuuluva *Stirling Aquaculture*. Lontoon yliopiston *Imperial College* sekä *London School of Economics*.

LSE:n vientiansiot ovat siinä, että se on arvostettu ja haluttu opinahjo ulkomaalaisille opiskelijoille sekä vierailupaikka ulkomaalaisille tutkijoille ja opettajille. Se järjestää kansainvälistä täydennyskoulutusta monilta talous- ja yhteiskuntatieteiden

aloilta. Se hankkii huomattavan määrän projekti-rahajoja ulkomailta. Lisäksi se on organisoinut maailmanlaajuisen ja poikkeuksellisen aktiivisen ns. alumni-toiminnan (entisten opiskelijoiden yhteydenpidon). Alumniin kuuluu mm. 23 entistä tai nykyistä presidenttiä tai pääministeriä eri puolilta maailmaa.

Sitä mukaa kun tiedon merkitys kansainvälisessä vuorovaikutuksessa kasvaa, yhä useammat tieteellisen tiedon tuottajat, välittäjät ja soveltajat huomaavat, että tiedon arvo punnitaan kansainvälisessä kilpailussa. Sitä aikaa odotettaessa, että tieteelliset laitokset kilpailisivat tavarantuottajien kanssa Tasavallan Presidentin vientipalkinnosta, Suomen Akatemia voisi hoitaa alueellisen kauppakamarin tehtäviä ryhtymällä jakamaan piirikunnallisia vientipalkintoja ansioituneille tieteellisille viejille.

OSLON JA TUKHOLMAN VÄLINEN MONOPOLI

Euroopan lentoliikenne on näihin päiviin saakka perustunut kansallisten monopoliyhtiöiden tarjoamiin palveluihin ja laajamittaiseen säätelyyn. *Victor Norman* ja *Siri Strandness* (Bergen) ovat tutkineet kilpailun lisääntymisen vaikutuksia SAS-yhtiön tähän saakka yksinomaan hoitamalla Oslon ja Tukholman välisellä reitillä (*CEPR Discussion Paper* No. 403, March 1990).

Tutkimuksessa on muodostettu malli potentiaaliselle kysynnälle. Käyttämällä hyväksi todellista dataa tähän reittiin kohdistuvasta kysynnästä ja hinnoista sekä estimaatteja reitin kustannuksista, malli on *kalibroitu* jäljittämään kysyntää SAS:n monopolitapauksessa.

Sen jälkeen malliin sallitaan kilpailijoiden alal-

lepääsy, mikä tekee mahdolliseksi arvioida deregulaation vaikutusta hintoihin ja kysyntään.

Simulointitulosten mukaan kilpailun salliminen Oslon ja Tukholman välisellä reitillä saisi aikaan 20—30 prosentin lentohintojen laskun. Kuluttajien hyvinvointi lisääntyisi tätäkin enemmän, 30—50 prosenttia. Lentoyhtiöiden yhteenlaskettujen voittojen aleneminen jäisi näitä lukuja huomattavasti vähäisemmäksi. Sosiaalinen ylijäämä nousisi siten 25—35 prosenttia.

Tulokset eivät ole herkkiä kustannuksia koskeville arvioille. Ne eivät myöskään riipu siitä, oletetaanko SAS:n nykyisin käyttäytyvän monopolimallin mukaisesti vai johdetaanko sen käyttäytyminen suoraan hallinnollisesta säätelystä.

ADAM SMITHIÄ TULKITTIIN 200 VUOTTA MYÖHEMMIN

Heinäkuussa 1990 tuli kuluneeksi 200 vuotta *Adam Smithin* kuolemasta. Tämän kunniaksi oli järjestetty 16.—17. 7. 1990 Edinburghiin kansainvälinen konferenssi, jossa puhujina esiintyi taloustieteen nobelisteja: *Maurice Allais*, *James Buchanan*, *Lawrence Klein*, *Wassily Leontief*, *Franco Modigliani*, *Theodore Schultz*, *James Tobin* sekä *James Meade*, joka esitti *Jan Tinbergenin* paperin. *Richard Stone* ei myöskään itse ollut paikalla esittämässä paperiaan. *Paul Samuelson* jäi viime hetkessä tulematta konferenssiin. Kaikki nobelistit kytkivät tavalla tai toisella esityksensä Adam Smithin *Wealth of Nations*-teoksessa esittämiin ajatuksiin. Kukaan ei luonnollisestikaan kiistänyt Smithin perustavan laatuista merkitystä taloustieteen ja nimenomaan vapaan markkinatalouden kehitykselle.

Franco Modigliani käsitteli säästämistä todeten että siihen on kautta aikojen suhtauduttu ristiriitaisesti — välillä sitä on pidetty hyveenä (mm. Smithin vaurauden kertymisen takia), välillä paheena (Keynesin tulovirtojen vuodon takia). *Modigliani* antoi säästämislle yhdessä *Friedmanin* kanssa residuaalin aseman. Talouden pitäjien aktiiviset päätökset koskevat kulutusta eivät säästämistä. Tämän lähestymistavan mukaan säästäminen riippuu maan kokonaistulojen kasvusta, ei niiden tasosta. Useimmissa OECD-maissa viimeaikojen säästämisen lasku selittyy kasvun hidastumisella sekä finanssipolitiikan suurilla alijäämillä. Myös olosuhteet pääomamarkkinoilla vaikuttavat säästämiseen: markkinoiden vapautuminen on mahdollistanut menojen painopisteen siirtämisen aikaisemmaksi elinkaaren aikana. Itse siirtyminen voi tilapäisesti aiheuttaa tuntuva vähenemisen säästämässä.

Lawrence Klein oli soveltanut nykyajan suhdanneanalyysin menetelmiä Smithin käyttämiin pitkiin aikasarjoihin (1200-luvulta). Tarkastelun perusteella ei voinut havaita säännöllisiä suhdannevaihteluita eikä liioin selviä trendejä. Siten Klein piti ymmärrettävänä sitä, että Smith ei ollut paneutunut suhdanneanalyysiin ja markkinoiden dynamiikkaan.

Maurice Allais lähestyi Smithiä hänen aikalaisensa näkökulmasta. *Allais* näki kolme syytä siihen, että Smithin teos oli heti alusta lähtien niin huomiota herättävä ja mullistava. Smith käsitteli aikakautensa suuria kysymyksiä — merkantilismia, veroja ja ulkomaankauppaa — yhdistäen taloudellista ajattelua empiirisiin havaintoihin. Smith loi aikakautensa taloudellisen ajattelun synteessin (*Hutcheson*, *Hume*, *Turgot* ja *Quesnay*). Smith kritisoi voimakkaasti hallitusten puuttumista taloude-

liseen toimintaan ja tarjosi siten teoreettisen perustan liberalismille.

Richard Stone, kansantulotilastojen kehittäjä, tarkasteli julkisen sektorin roolia Smithin ajattelussa. Vaikka Smith voimakkaasti vastusti julkisen vallan puuttumista näkymättömän käden ohjaamaan taloudelliseen toimintaan, hän kuitenkin näki tällaisen puuttumisen tarpeellisuena markkinoiden epäonnistumisen tapauksissa (*market failure*) monopoliin vuoksi. Välttämättömät verotulot olisi keuhattävä ensisijaisesti ei-tuotannollisesta toiminnasta kuten maanomistajilta ja virkamiehiltä (!).

James Buchanan käsitteli markkinoiden ja työnjaon merkitystä kansakunnan vaurauden kannalta. Oman työpanoksen laajentaminen hyödyntää myös kaikkia muita, koska se antaa jollekulle aiheen omalta osaltaan erikoistua ja siten tehostaa markkinoiden toimintaa. Työntekoa arvostava etiikka sisäistää nämä ulkoisvaikutukset ja on tämän vuoksi tärkeä.

Theodore Schultz varoitti osaltaan liiallisesta erikoistumisesta, josta voi olla haittaa yksilölle ja yhteiskunnalle. Reaalipääomasta poiketen yhteiskunnallakin on osuutta henkiseen pääomaan (*human capital*) myös markkinatalousmaissa. Smith selvästi näki koulutuksen strategisen merkityksen tulojen ja vaurauden kehitykselle.

James Tobin tarkasteli näkymättömän käden roolia nykyajan makrotalousteoriassa. Uusklassisen synteessin mukaan klassisen mikroteorian näkymätön käsi hoitaa tehtävänsä edelleen hyvin sen jälkeen kun Keynesin makroteoriaan perustuen korjaus markkinoiden toimintaan tarvittaessa on tehty ei-toivotun työttömyyden poistamiseksi. Näkymätön käsi voi ohjata pahasti harhaan silloin kun toimintaan liittyy huomattavia ulkoisvaikutuksia.

Wassily Leontief piti taloustieteen nykytilaa heikkona siitä huolimatta että vuosittain julkaistaan ennennäkemätön määrä artikkeleita ja aloitetaan parikymmentä uutta aikakauslehteä. Hänen mielestään suurin osa tuotannosta on mallien pyörittämistä, mikä helpottaa loogista ajattelua mutta ei edistä taloudellisten tapahtumien ymmärtämistä. Olisi panostettava abstraktiseen ajatteluun yhdistettynä empiiriseen tiedon tutkimiseen.

Jan Tinbergen piti tärkeänä sitä, että taloustiede ja ekonomisti vastaisuudessa omalta osaltaan panostavat turvallisuus- ja tulonjakokysymyksiin, ympäristökysymyksiin sekä luonnonvarojen käyttöön ja riittävyteen. Siten tutkimustoiminta ja keskustelu tulee kohdistaa mm. kehitysavun ja aseis-

tariisunnan taloudellisiin ulottuvuuksiin, optimaalisen kuljetusjärjestelmän kehittämiseen sekä ympäristönäkökulmasta paremman päätöksentekoprosessin löytämiseen. Tulonsiirrot köyhiin maihin on nostettava 2—3 prosenttiin BKT:sta, tulotason kaksinkertaistamiseksi 20 vuodessa suhteessa kehittyneisiin maihin.

Keskustelussa asetettiin vapaan markkinatalouden ehdoton siunaussellisuus kyseenalaiseksi. Kunkin oman edun tavoittelu ei johda luonnolliseen harmoniaan, koska markkinat eivät ota huomioon ulkoisvaikutuksia. Ne on hallinnollisin keinoin sisällytettävä hintamekanismiin (Tobin).

SITRAN EKONOMISTIKURSSI — UUDET KEHITYSSUUNNAT 5.—9. 11. ja 26.—30. 11. 1990 Hanasaarella ja Haikossa

Suomen itsenäisyyden juhlavuoden 1967 rahasto SITRA järjestää neljännen kerran kaksiviikkoinen ekonomistien täydennyskoulutuskurssin. Kurssi on tarkoitettu yrityksissä, julkisessa hallinnossa, järjestöissä tai tutkimuslaitoksissa ekonomistin tehtävissä työskenteleville tai ekonomistin näkökulmaa tarvitseville.

Kurssin tavoitteena on ekonomistien käytännön ammattitaidon kehittäminen sekä tietojen ajan tasalle saattaminen keskeisillä alueilla. Ohjelmassa on varattu eniten aikaa ajankohtaisten Suomen ja kansainvälisen talouden kehityssuuntien kuvaamiseen ja analysointiin sekä yritystoiminnan tuntemuksen syventämiseen. Kurssin ulkomaisina luennoitsijoina ovat markkinoiden tehokkuudesta luennoiva prof. *Laurence H. Summers* (Harvard University) ja ekonomistien ja poliitikkojen suhteita pohdiskeleva prof. *Alan S. Blinder* (Princeton University). Suomalaisista luennoitsijoista mainittakoon mikrotalouden uusia kehityssuuntia esittelevä prof. *Bengt Holmström* (Yale University) ja rahoitusriskien hallinnasta luennoiva prof. *Pekka Hietala* (INSEAD). Myös muut luennoitsijat ovat alansa parhaita asiantuntijoita.

Kurssimaksu, joka kattaa ohjelman mukaiset menot kahden päivän internaattikustannukset mukaanlukien on 9 000 markkaa. Ohjelman ja ilmoittautumislomakkeita voi tilata SITRAsta (PL 329, 00121 Helsinki). Kurssia koskeviin tiedusteluihin vastaa ekonomisti *Reijo Vanne*, puh. (90) 618 991.